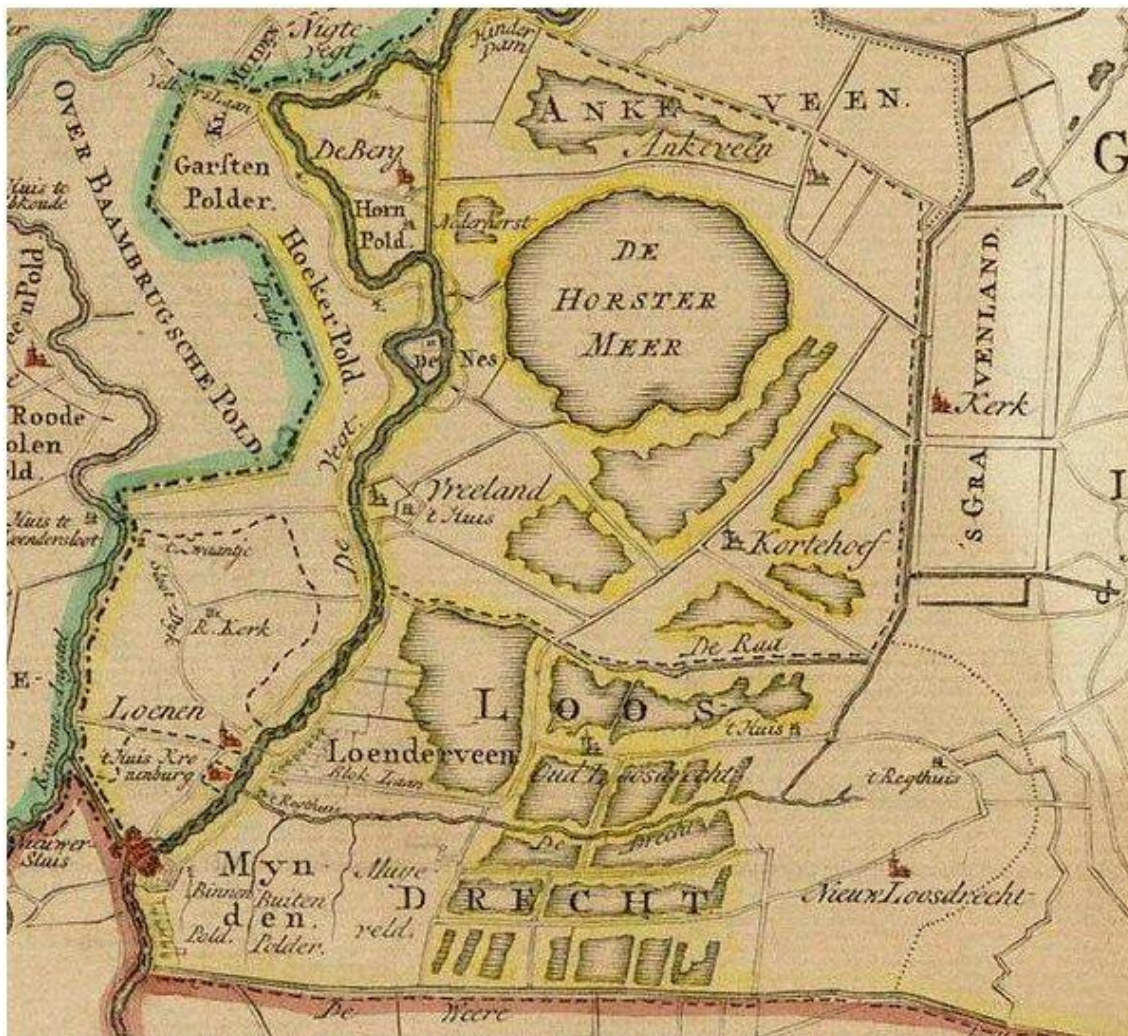

Toelichting bij Beleidskaart Archeologie gemeente Wijdmeren

Colofon

Toelichting bij Beleidskaart Archeologie gemeente Wijdmeren

Opdrachtgever:	Gemeente Wijdmeren
Titel:	Toelichting bij Beleidskaart Archeologie gemeente Wijdmeren
Status:	definitief
Datum:	19 april 2010
Projectnummer:	50264
Seniorarcheoloog:	G.P. Alders
Auteur:	mevr. Drs. S. Husken
Illustraties:	Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland tenzij anders vermeld
Bron afbeelding voorpagina :	Archieven Waterschap Amstel, Gooi en Vecht te Amsterdam « Nieuwe kaart (1776) van de ambachtsheerlijkheden der Stad A'dam »
Autorisatie:	G.P. Alders

Datum:

ISSN: << ISSN code >>

© Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Haarlem, 2010

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

De Stichting aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Cultureel Erfgoed Noord-Holland
Postbus 205
2000 AE Haarlem

Telefoon: (023) 553 14 98
Fax: (203) 531 84 36
Email: info@cultureelerfgoednh.nl
Internet: www.cultureelerfgoed.nl

Inhoudsopgave

Ontwikkelingsgeschiedenis.....	5
Lijst van archeologische waarden	11
Archeologische gebiedsbeschrijvingen: een instrument voor beleid	26
Archeologische Monumentenzorgcyclus	35
Begripsbepalingen	37
Literatuurlijst	40

Ontwikkelingsgeschiedenis

De gemeente Wijdemeeren ligt vooral in de regio die bekend staat als de 'Vechtstreek'. De landschappelijke vorming van deze streek heeft voornamelijk plaatsgevonden in het Holoceen, het geologische tijdperk dat 10.000 jaar geleden begon. Enkele elementen van het landschap van de Vechtstreek werden al eerder gevormd, in de ijstijden van het Pleistoceen. Vooral vanaf de 16^e eeuw onderging het landschap een drastische verandering door de turfwinning, waardoor de grote verveningsplassen ontstonden. 's-Graveland moet landschappelijk gezien tot de regio van het Gooi gerekend worden.

Geologie en bodem

Het Pleistoceen omvat een aantal koude (ijstijden of glacialen) en warme perioden (interglacialen). Gedurende de Riss-ijstijd (ook wel aangeduid als het Saalien), dit was de voorlaatste ijstijd (200.000 tot 130.000 jaar geleden), bereikte het Scandinavische landijs Nederland. Het ijs overdekte de sedimenten die voorheen waren afgezet door de rivieren in dit gebied en stuwde het op tot stuwwallen. Het gletsjerfront bestond uit een aantal ijstongen. Tijdens de verplaatsing van de ijstongen werden diepe glaciële bekkens, o.a. de Gelderse Vallei, uitgesleten. Vóór en vooral tussen de ijstongen werd het bestaande sediment opgestuwd. Zo ontstonden de Utrechtse en Gooise Heuvelrug die de oostelijke grens van de Vechtstreek vormen. Ook in Nederhorst den Berg komen sedimenten die in deze ijstijd zijn opgestuwd aan de oppervlakte: letterlijk als bergje steken hier de zandige en grindrijke afzettingen door het latere veen- en kleipakket heen.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (90.000 tot 10.000 jaar geleden), werd het opnieuw zeer koud. Door de vorming van landijs daalde de zeespiegel. Het landijs bereikte Nederland deze keer niet. Er ontstond er een soort toendra-landschap waarin de wind vrij spel had. Vanwege het koude, droge klimaat was er weinig vegetatie. De droogliggende zanden van de stuwwallen en het Noordzebekken zijn toen door de overheersende westenwinden verstuven tot dekzanden en duinruggen, deze worden gerekend tot de Formatie van Twente (Weerts e.a., 2000). Zandkoppen en -ruggen die in deze periode zijn gevormd liggen bij Ankeveen, in de Horstermeerpolder en bij Nieuw-Loosdrecht.

Na de laatste ijstijd, toen het tijdperk van het Holoceen begon, werd het klimaat warmer. Westelijk Nederland verdrong geleidelijk door de zeespiegelstijging die het gevolg was van het afsmelten van het landijs. In de Vechtstreek ontstonden in deze tijd moerassen en zoetwatermeren waarin veengroei zich ontwikkelde. Deze veengroei breidde zich uit over de gehele Vechtstreek en is vermoedelijk pas gestopt aan het begin van de Late Middeleeuwen.

Op het aantal plaatsen is dan ook een dik pakket veen gevormd dat enkele dekzandruggen geheel of gedeeltelijk heeft afgedekt. Door ontginningen in de Middeleeuwen is de top van het veen overal verdwenen. In grote gebieden is het veen zelfs tot grote diepte afgegraven, waardoor de veenplassen ontstonden. Het veen wordt gerekend tot de Formatie van Nieuwkoop.

Rond 800 v. Chr. ontwikkelde een zijtak van een voormalige Rijn zich tot een stroomgordel in het veengebied. Waar de aftakking van de Rijnarm plaatsvond, is niet precies vast te stellen. Waarschijnlijk was dit ongeveer op de plek waar later de stad Utrecht ontstond. Dit riviertje ging samen met de reeds aanwezige meren (zoals het Horstermeer) en veenstroompjes (onder andere de Drecht bij Nieuw-Loosdrecht) één afwateringssysteem vormen. De vroegste Vecht was een rivier waarvan de bedding zich regelmatig verlegde en zich soms ook splitste.

De Vecht trad bij hoge waterstand buiten zijn oevers, daarbij sedimenten achterlatend op het veen. Vlakbij de bedding bezonk het grovere materiaal (zand) en vormde brede, lage ruggen: de oeverwallen. Verder van de bedding af bezonk het fijnere materiaal (klei en slib), deze laagten worden aangeduid als kommen. De bedding en de oeverwallen samen worden aangeduid als stroomrug. Doordat de rivier zich steeds verlegde, is het geheel van stroomrugafzettingen van de Vecht op sommige plekken enkele kilometers breed.

In de Horstermeerpolder ligt een zogenaamd crevassecomplex. Een crevasse ontstaat wanneer bij hoog water een oeverwal van een rivier overstroomt en een soort zijriviertje ontstaat dat via een stelsel van kleine zijgeultjes in het komgebied doodloopt (Molenaar, 2006). De rivierafzettingen van de Vecht worden gerekend tot de Formatie van Echteld.

De bodem van de gemeente Wijdmeren bestaat voornamelijk uit veengronden, rivierkleigronden en podzolgronden. Aan de oostelijk rand komen ook zandgronden aan het oppervlak voor: dekzandwelingen en verspoelde of vergraven dekzanden.

In het gebied van 's-Graveland hebben grootschalige ontzandingen plaatsgevonden. Dit heeft al in de 17^e eeuw plaatsgevonden en kan sporen van vroege bewoning hebben verstoord. Ook de dekzandkoppen en -ruggen in de rest van het gemeentelijk grondgebied kunnen zijn verstoord door zandwinning of juist door langdurige bewoning op deze drogere plekken in het natte landschap.

Archeologie

In de gemeente Wijdmeren, en in de Vechtstreek in het algemeen, is nog relatief weinig archeologisch onderzoek verricht. Niettemin kan met behulp van archeologische en historische bronnen en met de gegevens over de ontwikkeling van het landschap een bewoningsgeschiedenis van het gebied worden geschetst.

De oudste bewoningsresten die mogelijk op het gemeentelijk grondgebied aanwezig zijn, kunnen teruggaan tot het **Midden-Paleolithicum** (300.000 – 35.000 voor Chr.). Deze vondsten zullen voornamelijk in het oostelijk deel van de gemeente aanwezig zijn, in de nabijheid van de gestuwde afzettingen. Ook uit het **Laat-Paleolithicum** (35.000 – 8800 voor Chr.) en het **Mesolithicum** (8800 – 4900 voor Chr.) kunnen archeologische vondsten

aanwezig zijn op de gestuwde afzettingen of dekzanden. Vondsten uit deze perioden bestaan voornamelijk uit vuursteen gereedschappen. In deze tijd leefde de mensen in kleine gemeenschappen en verbleven ze niet langdurig op één plaats. Op seizoensbasis trokken ze naar andere locaties, afhankelijk van de beschikbaarheid van voedsel. Woonplaatsen (nu dus archeologische vindplaatsen) worden met name verwacht in zogenaamde gradiëntzones: zones waar verschillende landschappen op korte afstand van elkaar verschillende voedselbronnen leveren. Mede vanwege de mobiele levenswijze hebben deze mensen weinig sporen in het landschap nagelaten.

Rond 5300 voor Chr. werd in Nederland de landbouw geïntroduceerd, beginnend in het lossgebied van Zuid-Limburg. Dit betekende dat langzamerhand de nederzettingen een meer permanent karakter kregen. Ook betekende dit dat ze gebruik gingen maken van andere materialen om gebruiksvoorwerpen van te maken: aardewerk werd geïntroduceerd.

Archeologisch gezien laten dit soort woonplaatsen veel meer sporen na dan die van voorafgaande periodes. Het duurde tot ongeveer 4500 voor Chr. voor de verspreiding van de landbouw heel Nederland bestreek. Het archeologisch tijdvak dat begint met de introductie van de landbouw wordt het **Neolithicum** (4900 – 2000 voor Chr.) genoemd. Nabij Nieuw-Loosdrecht is een archeologische vondst uit deze periode bekend.

Uit de periode van **Bronstijd** (2000 – 800 voor Chr.) en **IJzertijd** (800 – 12 voor Chr.) zijn in de gemeente geen vondsten bekend. Gedurende deze beide tijden worden geleidelijk aan meer verschillende materialen gebruikt (metalen onder andere) en worden de technieken om dergelijke materialen te verwerken steeds geavanceerder. Jacht en visserij maken vaak nog deel uit van de voedsel economie, maar landbouw en veeteelt zijn de voornaamste middelen van bestaan.

In de **Romeinse Tijd** (12 v. Chr – 450 na Chr.) wordt de Vecht veelvuldig gebruikt. De naam van de Vecht zelf stamt al uit de Romeinse tijd: het Romeinse woord voor de Vecht was *Fehtha* of *Fecta*. De Romeinen gebruikten de Vecht als transportader. Hoewel er een vondst van Romeins aardewerk binnen de gemeentegrenzen van Wijdmeren bekend is, lijkt deze vondst van elders hier terecht gekomen. Bewijs voor bewoning in de Romeinse Tijd is er dus niet. Langs de relatief hoge oevers van de Vecht en andere veenriviertjes is wel bewoning mogelijk geweest. In andere delen van Noord-Holland zijn er aanwijzingen dat in de IJzertijd en in de Romeinse Tijd de lager gelegen delen van het veen ook in gebruik werden genomen.

Ook in de **Vroege Middeleeuwen** (450 – 1000) werd de Vecht bevaren. De Vikingen varen over de Vecht op weg naar Dorestad, voor handel maar ook op plundertochten. Langs de Vecht lagen in deze tijd een aantal bewoningskernen, zoals bij Nederhorst den Berg. Men veronderstelt dat hier al in de Vroege Middeleeuwen een kerk aanwezig was, hoewel er hiervoor nog geen bewijzen zijn gevonden. In het oostelijk deel van de gemeente, op de zandgronden, zijn geen aanwijzingen voor bewoning in de Vroege Middeleeuwen.

De ontginning van het veengebied vond plaats in de **Late Middeleeuwen** (1000 – 1500). Vanaf ca. 1000 werd het veen ontgonnen omdat er steeds meer behoefte was aan akkerland.

Vanaf de ontginningsbasis, vaak een veenrivierviertje, werden sloten in het veen gegraven om het te ontwateren. De top van het veen droogde daardoor uit en werd geschikt gemaakt voor akkerbouw. Er zijn in de Vechtstreek 2 typen veenontginningen te onderscheiden: veenontginning op eigen initiatief en veenontginning door of namens het centrale gezag. Gebieden die niet direct onder een lokale of regionale landsheer vielen werden op eigen initiatief van de plaatselijke bevolking in ontginning gebracht. Wanneer behoefte aan akkerland ontstond werden sloten gegraven en kavels ontgonnen of opgestrekt. Dit soort ontginningen is te herkennen aan een zeer onregelmatig kavelpatroon. Binnen de gemeente Wijdmeren is vooral sprake van het tweede type ontginningen: dat op initiatief van het centraal gezag: de graven van Holland en de bisschoppen van Utrecht. In de loop van de Late Middeleeuwen gaven zij delen van de veenmoerassen uit voor ontginning. Deze ontginningen worden gekenmerkt door een regelmatig kavelpatroon. Een voorbeeld hiervan zijn de ontginningen rond Oud-Loosdrecht, Ankeveen en Kortenhoef. Een bijzonder veenverkavelingspatroon ligt nabij Nieuw-Loosdrecht: De Ster. Hier zijn de afwateringssloten in het veen niet haaks op de ontginningsbasis en parallel aan elkaar gegraven maar in een waaiervorm gericht op de oorsprong van het veenrivierviertje de Drecht. Naast het ontwateren van het veen om akkergrond te creëren werd ook veen afgegraven voor de winning van turf: de zogenaamde droge vervening. Zowel door het gebruik van veen als landbouwgrond als door het afgraven van veen daalde het maaiveld. Hierdoor ontstond een steeds groter risico op het onder water lopen van het land bij hoogwaterstanden in de rivier.

Ook in de Late Middeleeuwen ontstonden burchten en kastelen. Deze versterkingen werden gebouwd op strategische, vaak hooggelegen plaatsen. In de gemeente Wijdmeren gaat het om het Kasteel Nederhorst bij Nederhorst den Berg en Kasteel Sypesteyn bij Nieuw-Loosdrecht.

De stichtingsdatum van Kasteel Nederhorst is onzeker, maar in elk geval bestond het al in 1257. Dan wordt Alfert van Wulven genoemd als de eigenaar ervan; hij gaat zich later 'Van der Horst' noemen. Het kasteel lag op een strategische positie op de grens van Holland en het Utrechtse Sticht. Het kasteel werd in 1672, toen het inmiddels enkele malen van eigenaar was verwisseld, door de Fransen in brand gestoken. Daarna werd het kasteel herbouwd. In de jaren zeventig van de 20^e eeuw werd het kasteel nogmaals door brand verwoest en weer opgebouwd.

Ook de stichtingsdatum van Sypesteyn is onbekend maar dit kasteel zal in de 14^e eeuw gebouwd zijn. Rond 1400 werd het kasteel verwoest en weer opgebouwd. Daarna werd het weer verwoest, herbouwd en ten slotte een laatste maal verwoest. In de 17^e eeuw waren de zichtbare resten van de kasteel verdwenen. De plaats waar het kasteel vermoedelijk had gestaan bleek via kadastrale kaarten te achterhalen en Jonkheer Henri van Sypesteyn liet op deze plek aan het begin van de 20^e eeuw opgravingen verrichten. Daarbij werden onder andere fundamenten van het oude kasteel en sporen van de grachten gevonden. Van Sypesteyn liet op basis van de oude fundamenten het kasteel herbouwen (en voorzag het van een 'Oud-Nederlandsche tuin').

Naast Kasteel Nederhorst en Kasteel Sypesteyn werd in de vroege 14^e eeuw ook Kasteel Mijnden bij Loenen aan de Vecht gebouwd. Uit historische gegevens blijkt het kasteel te zijn

gesticht in 1340. het zou in 1440 weer zijn afgebroken. Uit archeologisch onderzoek in de jaren zestig van de 20^e eeuw werd geconcludeerd dat de bouw tussen 1317 en 1348 heeft plaatsgevonden en dat de ontmanteling ervan in 1525 zou zijn begonnen. In de 19^e eeuw werden de laatste sporen van het kasteel opgeruimd. Tegenwoordig ligt op de plaats van Kasteel Mijnden een aanlegsteiger van Mijnden Jachthaven te Loosdrecht. Voor dit kasteel bestaat dan ook niet de verwachting dat er nog archeologische resten in de bodem bewaard zijn gebleven. Voor Kasteel Nederhorst en Kasteel Sypestein bestaat die verwachting wel.

De **Nieuwe Tijd** (vanaf 1500) bracht een ontwikkeling die het landschap van de Vechtstreek drastisch heeft veranderd: het gebruik van de baggerbeugel voor natte vervening. Aan het begin van de 16^e eeuw werd het door de baggerbeugel mogelijk om ook onder water veen te winnen, de zogenaamde natte vervening. De techniek van de natte vervening leidde tot een landschap dat bestond uit trekpaten en zetwallen. Het veen werd uit de trekpaten weggebaggerd en op de zetwallen gelegd. Daar werd het geperst, op maat gesneden en gedroogd om vervolgens per schip te worden afgevoerd. Zowel Holland en Utrecht hanteerden beperkingsregelingen om landverlies tegen te gaan (vooral met het oog op de inkomsten uit grondbelasting). Uiteindelijk hadden die regelingen weinig effect. Bovendien kalfden de zetwallen door wind en golfslag steeds verder af, waardoor uitgebreide plassen ontstonden.

Een tweede ontwikkeling in de Nieuwe Tijd was de techniek van droogmaking waarmee plassen weer konden worden omgevormd tot landbouwgrond. De veenplassen bij Loosdrecht konden niet worden drooggemaakt in verband met kwel vanuit de Utrechtse Heuvelrug. De bemaling van droogmakerijen zou hier te veel kosten met zich mee brengen om economisch haalbaar te zijn. Voor de Ankeveense plassen lag droogmaking wel in de planning, er was zelfs een droogmakingsfonds. De plannen zijn nooit tot uitvoer gebracht. De enige droogmakerij in de gemeente Wijdmeren is de Horstermeer die uiteindelijk in 1882 werd drooggemaakt, nadat een eerdere poging in 1612 mislukte door aanhoudende kwel.

De Vecht was ook in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd een belangrijke rivier voor de scheepvaart van en naar Utrecht. De Vecht was toentertijd nog een getijderivier en de invloed van de Zuiderzee was tot ver landinwaarts merkbaar. De aanleg van de Hinderdam (met sluis) in 1437 beperkte de invloed van de Zuiderzee.¹ In de Tachtigjarige Oorlog werd ter verdediging van Holland de (Oude) Hollandse Waterlinie aangelegd. Daartoe werd onder andere in 1629 op de Hinderdam een schans opgeworpen. Rond deze tijd werd direct ten zuiden van de Hinderdam ook de Reevaart aangelegd. Hiermee werd een voor de scheepvaart hinderlijke bocht in de Vecht afgesneden. De Reevaart werd ook wel de Nieuwe Vecht genoemd.²

In 1673 werd de schans op de Hinderdam vervangen door een gebastioneerd fort op een eilandje in de Vecht. De eigenlijk Hinderdam werd spoedig daarna opgeruimd.

¹ Al in de 13^e eeuw werd de Otterspoordam aangelegd, deze lag echter veel zuidelijker zodat in een groot deel van de Vechtstreek nog de invloed van de Zuiderzee merkbaar was.

² De Reevaart werd in de jaren zeventig van de 20^e eeuw gedempt.

In de loop van de 17^e eeuw komt de Vechtstreek meer onder Amsterdamse invloed. Rijke Amsterdamse kooplieden bouwen buitenplaatsen langs de Vecht, een aantal daarvan stonden in wat nu het grondgebied van de gemeente Wijdmeren is: Petersburg, Berglust, Overmeer, Schulpenburg, Stilhorn. Toen de economische situatie gedurende de Bataafse Republiek en in de Franse Tijd een stuk minder gunstig was, werden deze buitenplaatsen geheel of gedeeltelijk gesloopt.

De nog bestaande buitenplaatsen binnen de gemeentegrenzen bevinden zich in 's-Graveland, op de zandgronden. Vanaf 1625 kreeg een aantal Amsterdamse kooplieden toestemming van de Staten van Holland om de woeste gronden langs de gooirand te ontginnen. De hoge gronden werden in het begin van de 17^e eeuw gedeeltelijk afgezand. Het overgrote deel ervan werd ingericht voor agrarisch gebruik als weidegrond maar ook voor akkerbouw en boomgaarden. In begin lagen er slechts 3 buitenplaatsen: Schaep en Burgh, Hilverbeek en Trompenburg. Pas in de 18^e eeuw gaat parkaanleg belangrijker worden en komen er meer buitenplaatsen.

In de 19^e eeuw wordt bij de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie het al bestaande systeem van de oude linie uitgebreid. In de gemeente Wijdmeren worden fort Kijkuit en fort Spion gebouwd.

Bij het maken van de beleidskaart is dankbaar gebruik gemaakt van de kennis van de Archeologische werkgemeenschap voor Nederland, afd. Naerdincklant en de Verwachtingskaart van het Vechtplassengebied (RAAP-rapport 1282).

Lijst van archeologische waarden

Hieronder volgt een lijst met archeologische waarden in de gemeente Wijdmeren. De terreinen zijn allemaal voorzien van een code die terug te vinden is op de bijgeleverde digitale beleidskaart .

Lijst van archeologische waarden

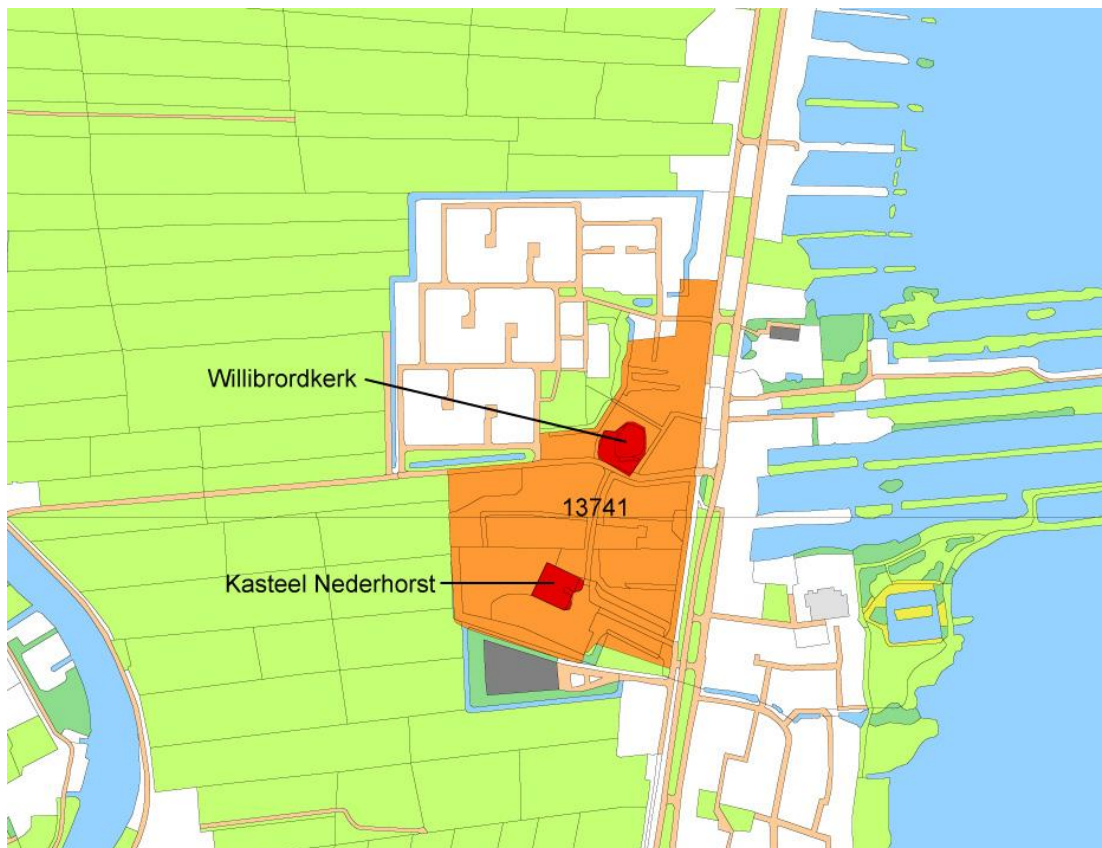
Terreinen die ook op de Archeologische Monumentenkaart van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voorkomen:

- WDM001 Kasteel Sypesteyn
De eerste schriftelijke vermelding van Sypesteyn dateert uit 1632: het kasteel wordt dan vermeld in de leenregisters van de heerlijkheid Mijnden. De omschrijving betreft dan nog een huis met hofstede. In latere perioden in sprake van een kasteel. Het huis/kasteel werd enkele keren verwoest en weer opgebouwd. Het terrein met gracht is zichtbaar in het landschap, de fundamenteen zijn niet zichtbaar. Op een gedeelte van de fundamenteen staat het 20^e-eeuwse kasteel Sypesteyn. Ten behoeve van de bouw van het nieuwe kasteel is een deel van de oude fundamenteen na een opgraving aangevuld, gewijzigd of weggebroken. Aan de noordkant van het kasteel bevinden zich nog niet bebouwde fundamenteen in de bodem. Bij diverse archeologische onderzoeken in de loop van de 20^e eeuw zijn onder meer beschoeiingen, fundamenteen van bruggen en funderingen blootgelegd.
Zeer hoge waarde, beschermd, AMKnr. 872
Middeleeuwen, Nieuwe Tijd
- WDM002 Slotlaan, Kasteel Nederhorst
Terrein waar in de 13^e eeuw kasteel Nederhorst werd gesticht. Het kasteel werd in 1672 verwoest door brand bij de inval van de Fransen. Daarna werd het kasteel in zijn huidige vorm herbouwd. Een grootschalige restauratie vond plaats in de jaren zeventig van de 20^e eeuw toen het kasteel geheel uitbrandde.
Zeer hoge waarde, AMKnr. 10882
Middeleeuwen
- WDM003 Kerkstraat, Willibrordkerk
Een van de oudste kerken van West-Nederland. De oudste, Romaanse, delen van de Willibrordkerk van Nederhorst den Berg stammen uit de 13^e eeuw. In de 16^e eeuw werd de kerk vergroot tot zijn huidige afmeting. Mogelijk zijn er in de ondergrond nog sporen van een (houten?) voorganger van kerk aanwezig. De kerk wordt voor het eerst genoemd in de Vita Sancti Liudgeri, dat dateert uit ca. 839-849. De kerk is mogelijk door St. Liudger op diens familiegoed gesticht.
Rond 1200 was de kerk in bezit van de bisschop van Utrecht.

De kerk staat op en ca. 5 m hoge natuurlijke heuvel, een pleistocene opduiking. Deze 'berg' is mede verantwoordelijk voor de naam van Nederhorst den Berg.

Zeer hoge waarde, AMKnr. 10894

Vroege Middeleeuwen

WDM004 Historische kern Oud-Loosdrecht

De begrenzing van de historische kern is gebaseerd op de historische kaart uit de periode 1820-1850. Oud-Loosdrecht is ontstaan in de periode van de veenontginningen van de Late Middeleeuwen, in de 13^e eeuw. Halverwege de 14^e eeuw kreeg de nederzetting een eigen parochie. De nederzetting komt voor op historische kaarten vanaf de 16^e, op deze kaarten is te zien hoe de veenverkaveling eruit zag voordat de Loosdrechts plassen ontstonden. Binnen de kern van Oud-Loosdrecht lag in de 19^e eeuw een porseleinfabriek.

Hoge waarde, AMKnr. 11933

Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd

- WDM005 Historische kern Nieuw-Loosdrecht
 De begrenzing van de historische kern is gebaseerd op de historische kaart uit de periode 1820-1850. Nieuw-Loosdrecht is ontstaan in de periode van de veenontginningen van de Late Middeleeuwen, in de 13^e eeuw. In die begintijd had de nederzetting de naam Zijpe/Sype. In 1400 werd de Zijpse kapel verheven tot zelfstandige parochiekerk. De historische kern van Nieuw-Loosdrecht ligt op de overgang van dekzandgebied naar veenweide
Hoge waarde, AMKnr. 11934
 Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd
- WDM006 Historische kern Kortenhoef
 De begrenzing van de historische kern is gebaseerd op de historische kaart uit de periode 1820-1850. Kortenhoef is een veendorp uit de Late Middeleeuwen. In 1156 wordt het dorp genoemd onder de naam Curtevenne. De kern van het dorp ligt dan waar nu nog het oude kerkje aan de Kortenhoefsedijk staat. In de 17e en 18e eeuw vestigen zich hier veel immigranten en breidde het dorp zich uit. In de 19e eeuw verarmt Kortenhoef.
Hoge waarde, AMKnr. 13735
 Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd
- WDM007 Historische kern Ankeveen
 De begrenzing van de historische kern is gebaseerd op de historische kaart uit de periode 1820-1850. Ankeveen ligt op de voormalige grens van Utrecht en Holland, was verdeeld in een Stichts en een Hollands deel. Het lint is ontstaan langs de Kortenhoefse of Ankeveense dijk, van waaruit de ontginning van het veengebied is gestart. De oudste vermelding van Ankeveen dateert uit 1290: charter van kapittel van St. Marie te Utrecht. De opsplitsing van Ankeveen in een Stichts en een Hollands deel zou zijn ontstaan in 1287, toen Gijsbrecht van Amstel door Floris V werd gedwongen zijn (stichtse) landen in leen te nemen van Holland.
Hoge waarde, AMKnr. 13744
 Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd
- WDM008 Historische kern Nederhorst den Berg
 De begrenzing van de historische kern is gebaseerd op de historische kaart uit de periode 1820-1850. De nederzetting ontstond al in de Vroege Middeleeuwen en bezat reeds in de 9^e eeuw een parochiekerk. De nederzetting stond toen bekend onder de naam Werinon, naar het familiebezit van St. Liudger, de vermoedelijke stichter van de Willibrordkerk.
Hoge waarde, AMKnr. 13741
 Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd
- WDM009 Historische kern 's-Graveland

De begrenzing van de historische kern is gebaseerd op de historische kaart uit de periode 1820-1850. 's-Graveland ontstond vanaf 1625 toen Amsterdamse kooplieden toestemming kregen het gebied te ontginnen. Er werden buitenplaatsen gebouwd, er kwam een kerk en uiteindelijk ontstond het dorp 's-Graveland.

Hoge waarde, AMKnr. 13736

Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd

- WDM010 Fort Hinderdam
Eilandje in de Vecht waar schans en fort Hinderdam hebben gelegen. Vanaf 1551 lag hier de Hinderdam met sluzen die beide oevers van de Vecht via het eilandje met elkaar verbond. (De eerste Hinderdam die in 1437 werd aangelegd lag noordelijker.) In 1589 werd hier de eerste versterking in de vorm van een schans aangelegd. In 1629 werd de Hinderdam voorzien van een bezetting en werden er verdere versterkingen aangelegd, ook in 1672 werden de versterkingen uitgebreid. In 1673 werd een gebastionneerd fort gebouwd. In diezelfde tijd worden de eigenlijke Hinderdam en haar sluzen ontmanteld.
Archeologische waarde, AMKnr. 13738
Nieuwe Tijd
- WDM011 Fort Hinderdam
Na de bouw van het gebastionneerde fort Hinderdam werden de versterkingen nog uitgebreid met lunetten op de belendende Vechtoevers. Dit terrein betreft het lunet op het grondgebied van de gemeente Wijdemeren
Archeologische waarde, AMKnr. 14250
Nieuwe Tijd
- WDM012 Buitenplaats Petersburg (Nederhorst den Berg)
Petersburg is een van de buitenplaatsen die langs de Vecht heeft gelegen. Oorspronkelijk stond hier een *huysinge, hofsteede met boerenwoning en een koetshuys*. De Amsterdamse koopman Ch. Brants kocht het terrein met de opstallen en liet er een nieuw huis bouwen. Tevens liet hij tuinen in Hollandse barokstijl aanleggen. In 1717 bracht tsaar Peter de Grote een bezoek aan de buitenplaats. Het is onbekend wanneer Petersburg is afgebroken. Op het oudste Kadastrale Minuutplan van 1818 zijn nog wel de waterpartijen van de tuin aangeduid. Uit kaartmateriaal is gebleken dat deze buitenplaats bijzonder goed geconserveerd is in de bodem.
Hoge waarde, AMKnr. 15955
Nieuwe Tijd

Terreinen die niet op de archeologische kaartlaag van de Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland voorkomen:

- WDM013 Bewoningslint
Ten zuiden van de Drecht ligt nog een mogelijk restant van een oude dijk. Deze dijk zal als achterkade van de veenontginningen vanaf de Drecht hebben gefunctioneerd voordat deze werden opgestrekt tot de huidige Nieuw Loosdrechtsedijk. Langs de oude dijk kan lintbewoning aanwezig zijn geweest.
Archeologische verwachting
- WDM014 Oeverafzettingen van de Vecht
In het uitgestrekte veengebied boden de oeverwallen van de Vecht en zeldzame, hoge en droge plaats voor bewoning. Zowel in de prehistorie als in de Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen was dit een van de weinige bewoonbare zones.
Hoge archeologische verwachting
- WDM015 Pleistocene ondergrond en opduikingen
Op de pleistocene zandgronden in de omgeving van 's-Graveland en de pleistocene opduikingen nabij Ankeveen en de Horstermeerpolder kunnen bewoningssporen uit diverse periodes worden verwacht. De vroegste sporen kunnen uit het Paleolithicum of Mesolithicum dateren, maar ook sporen uit de latere prehistorie, de Romeinse Tijd en de Middeleeuwen zijn te verwachten.
Hoge archeologische verwachting
- WDM016 Veenpolders
In de ontgonnen veenvlaktes kunnen archeologische sporen aanwezig zijn vooral vanaf de Middeleeuwen. Voor de Middeleeuwen was het moerassige veengebied vrijwel onbewoonbaar. Archeologische sporen zijn hier veelal niet in grote dichtheid te verwachten: het gaat om sporen van ontginning en landbouw en mogelijke bewoning.
Archeologische verwachting
- WDM017 Plassengebied en Horstermeerpolder
Voor het plassengebied en de Horstermeerpolder zijn niet of nauwelijks archeologische sporen te verwachten. Het Horstermeer was een kweloog waar gedurende de periode van veengroei in de Vechtstreek geen bewoning mogelijk is geweest. De pleistocene opduikingen waar dit in de periode van de Steentijd wel mogelijk is geweest zijn apart opgenomen als terrein. Door slagturven is het veen in het plassengebied vrijwel volledig verdwenen, inclusief archeologische sporen. Incidenteel kunnen wel archeologische vondsten aan het licht komen.
Lage archeologische verwachting

- WDM018 Korenmolen
 Deze aan de Loodijk ten oosten van Ankeveen gelegen molen werd gebouwd voor 1858. Het exacte bouwjaar is niet bekend, maar de molen is zichtbaar op de topografische kaart van 1858. De molen werd aangedreven door wind. Ook het jaar waarin de molen gesloopt is, is niet bekend, maar op de topografische kaart van 1908 is de molen niet meer zichtbaar.
Molendatabase nr. 7570
- WDM019 Hollandsche molen (voorganger)
 Deze molen staat aan de Loodijk, op dezelfde plaats als de huidige molen Hollandia. In 1538 is er op deze locatie al sprake van een watermolen. Deze wordt vermoedelijk ook in een molenbrief uit 1562 genoemd. In 1642 wordt er octrooi verleend door de Staten van Holland voor de bouw van de Hollandsche molen, een achtkante schepradmolen met windaandrijving. De molen was gelegen aan de kop van de molengang die parallel loopt aan het Hollands End. De uitwatering gebeurde via de 's Gravelandse Vaart op de Vecht.
Molendatabase nr. 6607/640
- WDM020 Stichts-Ankeveensche Watermolen (voorganger)
 Deze molen ligt ten noordoosten van het Horstermeer. De molen staat voor het eerst aangegeven op de kaart van Beeldsnijder uit 1575. het exacte bouwjaar is onbekend. De watermolen bemaalde de polder op het Horstermeer en later op de ringvaart van de tijdelijk droog gemaakte Horstermeer.
 Rond 1632 werd er een nieuwe uitwatering op de Vecht gegraven, de Bergsevaart. Er waren twee molens die deze bemaling uitvoerden waarvan de Stichts-Ankeveensche Watermolen er een was. Deze molen is rond deze tijd verdwenen.
Molendatabase nr. 7329
- WDM021 De Oudstrijder, Breukeleveen
 Deze molen ligt aan de Tienhovense Vaart (tegenwoordig is dit de Nieuweweg 12). De molen is gebouwd in het jaar 1669 als korenmolen. De laatste eigenaar van de molen was de heer G. Bakker, die de molen na enige jaren van stilstand heeft gesloopt in 1937. De as en de roeden van de molen zijn na de sloop naar Zeeland verhuisd om daar voor een andere molen in Tholen te worden hergebruikt.
Molendatabase nr. 1035
- WDM022 Molen van Breukeleveen
 Deze molen stond vlakbij het noordeinde van de Scheendijk. De Molen van Breukeleveen was de eerste molen voor de bemaling van Breukeleveen aan

de Bergsevaart. In 1684 is de molen gebouwd als poldermolen. In 1840 is de molen gesloopt omdat overgegaan werd op een andere soort bemaling.
Molendatabase nr. 5765

WDM023 Molen van Breukeleveen
Deze molen stond vlakbij het noordeinde van de Scheendijk. De Molen van Breukeleveen was de tweede molen voor de bemaling van Breukeleveen aan de Bergsevaart. In 1649 is de molen gebouwd als poldermolen. In 1840 is de molen gesloopt omdat overgegaan werd op een andere soort bemaling.
Molendatabase nr. 5766

WDM024 De Lelie
Op deze locatie is al in de 14de eeuw sprake van een molen. De molen is gebouwd als korenmolen. In 1716 wordt er over de molen geschreven in de schuldbekentenis van Cornelis Jansz van Odijk aan de burgemeesters van Kortenhoef waarin de molen als borg wordt opgevoerd. De molen is vervolgens in verschillende eigendom geweest en uiteindelijk gesloopt tussen 1875 en 1900.
De molen stond aan het einde van het moleneind precies in de knik bij de Lambrechtskade. Tegenwoordig staat alleen het molenaarshuis er nog.
Molendatabase nr. 6562

WDM025 Grongse molen
Deze molen is gebouwd voor 1575 en ligt ten zuiden van het Horstermeer. De molen is oorspronkelijk gebouwd als poldermolen. In 1633 werd de oorspronkelijke wipmolen vervangen door een achtkante molen. Ook werd de molen verplaatst ongeveer 1,5 tot 2 kilometer naar het westen. Dit had te maken met kostenbesparing van de bedijkers.
Molendatabase nr. 7334

WDM026 Polder Kortenhoef, Achterste molen
De Polder Kortenhoef werd vanouds bemalen door drie molens, waarvan deze de derde molen was. Verder waren er de eerste of Voorste molen en de tweede of Middelmolen. Het water werd geloosd op de Vecht. In 1891 werd de Achterste molen door bliksem geraakt, brandde af en werd niet meer herbouwd omdat de molen al bijna buiten gebruik was geraakt.
Molendatabase nr. 5523

WDM027 Polder Kortenhoef, De Kortenhoefsche Achtkant
Deze molen was de voorganger van de Middelmolen in de Polder Kortenhoef. Deze molen is in 1632 gebouwd als poldermolen. In 1704 is de molen verbrand. De Middelmolen is gebouwd in 1720 en brandde af in 1942 waarna de molen niet meer herbouwd is.
Molendatabase nr. 7332

- WDM028 De Grutterij
 Het is niet zeker wanneer de Grutterij gebouwd is. De molen werd al genoemd in de tijd van de VOC, begin van de 17de eeuw. De molen is gebouwd als grutmolen. Het restant van de molen is een huis, dat waarschijnlijk een van de oudste huizen is in Loosdrecht.
Molendatabase nr. 8944
- WDM029 Blijkpolder, De Blijk
 Deze molen ligt aan de Reevaart en is omstreeks 1635 gebouwd als poldermolen. Voor de droogmaking van de Horstermeer, heette de Blijkpolder Overmeerpolder. Er stond een molen aan de rand van het Horstermeer die op de ringvaart uitmaalde. In 1882 werd deze molen echter overbodig door de drooglegging van het Horstermeer. De Blijkpolder kreeg toen toestemming om het water te laten afvloeien naar de Vecht. In 1927 is De Blijk gesloopt.
Molendatabase nr. 6605
- WDM030 De Zwaan
 Deze molen stond aan de Reevaart of Nieuwe Vecht, op het "Eiland aan de Achterweg". Het bouwjaar van de molen is onbekend, maar in ieder geval voor 1876. Deze molen is een poldermolen. In 1940 is de molen afgebrand, al geeft een andere bron op dat de molen in 1946 is gesloopt.
Molendatabase nr. 1721
- WDM031 Hornpolder, De Horn
 Deze molen, gelegen aan de Reevaart, is na 1631 gebouwd als poldermolen. De Hornpolder maakt samen met de Kuijerpolder deel uit van een eiland. Dit eiland is ontstaan door het graven van de Rheede- of Reevaart. Tussen de twee polders lag een kade als scheiding. In 1915 werden beide polders samengevoegd tot een waterschap, aangezien ze al vanaf 1899 een gezamenlijke bemaling hadden. De bemaling van de Hornpolder werd in 1899 overgenomen door de Kuijermolen en in 1905 werd de molen vervangen door een motorgemaal.
Molendatabase nr. 6606
- WDM032 Horstermeer (1)
 De Horstermeer werd begin 16de eeuw bedijkt. Er werd een ringvaart aangelegd waarop de molens van de polders Kortenhoef, Dorseward en Overmeerpolder uitwaterden. Toen echter ook de vier molens van de Horstermeer gingen uitwateren op deze ringvaart ontstond wateroverlast. Dit werd opgelost door nieuwe afwateringen te graven naar het Naardermeer. Uiteindelijk bleek het onmogelijk de Horstermeer droog te houden met bemaling door molens. In 1636 werden de verkavelde gronden weer gemeen gemaakt en vanaf 1649 bestond de polder voor het grootste deel weer uit

water en rietland. De molens zijn omstreeks deze tijd dan ook verdwenen. Na 1882 werd de Horstermeer alsnog droog gemalen, dit maal met stoombemaling.

Molendatabase nr. 7318

WDM033

Horstermeer (2)

De Horstermeer werd begin 16de eeuw bedijkt. Er werd een ringvaart aangelegd waarop de molens van de polders Kortenhoef, Doressewaard en Overmeerpolder uitwaterden. Toen echter ook de vier molens van de Horstermeer gingen uitwateren op deze ringvaart ontstond wateroverlast. Dit werd opgelost door nieuwe afwateringen te graven naar het Naardermeer. Uiteindelijk bleek het onmogelijk de Horstermeer droog te houden met bemaling door molens. In 1636 werden de verkavelde gronden weer gemeen gemaakt en vanaf 1649 bestond de polder voor het grootste deel weer uit water en rietland. De molens zijn omstreeks deze tijd dan ook verdwenen. Na 1882 werd de Horstermeer alsnog droog gemalen, dit maal met stoombemaling.

Molendatabase nr. 7325

WDM034

Horstermeer (3)

De Horstermeer werd begin 16de eeuw bedijkt. Er werd een ringvaart aangelegd waarop de molens van de polders Kortenhoef, Doressewaard en Overmeerpolder uitwaterden. Toen echter ook de vier molens van de Horstermeer gingen uitwateren op deze ringvaart ontstond wateroverlast. Dit werd opgelost door nieuwe afwateringen te graven naar het Naardermeer. Uiteindelijk bleek het onmogelijk de Horstermeer droog te houden met bemaling door molens. In 1636 werden de verkavelde gronden weer gemeen gemaakt en vanaf 1649 bestond de polder voor het grootste deel weer uit water en rietland. De molens zijn omstreeks deze tijd dan ook verdwenen. Na 1882 werd de Horstermeer alsnog droog gemalen, dit maal met stoombemaling.

Molendatabase nr. 7326

WDM035

Horstermeer (4)

De Horstermeer werd begin 16de eeuw bedijkt. Er werd een ringvaart aangelegd waarop de molens van de polders Kortenhoef, Doressewaard en Overmeerpolder uitwaterden. Toen echter ook de vier molens van de Horstermeer gingen uitwateren op deze ringvaart ontstond wateroverlast. Dit werd opgelost door nieuwe afwateringen te graven naar het Naardermeer. Uiteindelijk bleek het onmogelijk de Horstermeer droog te houden met bemaling door molens. In 1636 werden de verkavelde gronden weer gemeen gemaakt en vanaf 1649 bestond de polder voor het grootste deel weer uit water en rietland. De molens zijn omstreeks deze tijd dan ook verdwenen. Na

1882 werd de Horstermeer alsnog droog gemalen, dit maal met stoombemaling.

Molendatabase nr. 7327

- WDM036 Kuijerpolder, De Kuijer
Deze molen, gelegen aan de Reevaart, is omstreeks 1630 gebouwd als poldermolen. De Hornpolder maakt samen met de Kuijerpolder deel uit van een eiland. Dit eiland is ontstaan door het graven van de Rheede- of Reevaart. Tussen de twee polders lag een kade als scheiding. In 1915 werden beide polders samengevoegd tot een waterschap, aangezien ze al vanaf 1899 een gezamenlijke bemaling hadden. De bemaling van de Hornpolder werd in 1899 overgenomen door de Kuijermolen en in 1905 werd de molen vervangen door een motorgemaal.
Molendatabase nr. 6602
- WDM037 Meeruiterdijksche- of Prutpolder, De Prutter
Deze molen bemaalde vanaf 1632, samen met twee ander wipmolens, de Meeruiterdijksche- of Prutpolder. De molens maalden uit op de ringvaart van de Horstermeer. Deze molen bleef in gebruik tot de bemaling werd overgenomen door de Horstermeerpolder. De molen werd onttakeld in 1890, waarbij ook het bovenhuis werd verwijderd. De ondertoren is omgebouwd tot woonhuis.
Molendatabase nr. 417
- WDM038 Overmeerpolder, De Overmeerse molen
De molen staat al aangegeven op de kaart van Beeldsnijder uit 1575, het exacte bouwjaar is onbekend. De molen stond aan het Horstermeer en later aan de ringvaart van de drooggemaakte Horstermeer. Rond 1635 werd aan de Vecht een nieuwe molen gebouwd (De Blijk) en werd deze molen gesloopt.
Molendatabase nr. 7328
- WDM039 Spiegelpolder, De Spiegel
Deze molen die aan de Reevaart gelegen is werd omstreeks 1640 gebouwd. De molen sloeg uit op de Reevaart of Nieuwe Vecht. In 1932 is de molen gesloopt waarna een gemaal is geplaatst op de funderingen.
Molendatabase nr. 6604
- WDM040 Stichts-Ankeveensche Watermolen
Deze molen ligt aan de Ankeveensche Vaart, westelijk van de nog bestaande (tweede) molen. De molen is gebouwd in 1632. De eerste watermolen bemaalde de polder op het Horstermeer en later op de ringvaart van de tijdelijk droog gemaakte Horstermeer.

Rond 1632 werd er een nieuwe uitwatering op de Vecht gegraven, de Bergsevaart. Er waren twee molens die deze bemaling uitvoerden waarvan deze Stichts-Ankeveense Watermolen er een was. Deze molen is gesloopt tussen 1863 en 1894.

Molendatabase nr. 6603

WDM041 De Haas

Deze molen ligt aan de Molenmeent en is in 1789 gebouwd. De molen had oorspronkelijk de functie van korenmolen. In 1928 is de molen onttakeld en in 1929 is de molen verder gesloopt.

Molendatabase nr. 1052

WDM042 Nieuwe Polder

Deze molen bemaalde een deel van het landgedeelte van de Nieuwe Polder en sloeg uit op het watergedeelte van de polder. De molen stond ten zuidwesten van Fort Spion, halverwege het Trekpad. Het bouwjaar van de molen is onbekend, de functie was die van weidemolen. Door de overgang op elektrische bemaling van de Loenderveense Plas werd de molen overbodig, omstreeks 1935 is de molen verdwenen.

Molendatabase nr. 7337

WDM043 Dorseveense molen

De Polder Kortenhoef werd vanouds bemalen door drie molens, waarvan deze de eerste molen was. Verder waren er de tweede of Middelmolen en de derde of Achterste molen. Het water werd geloosd op de Vecht. Deze molen was de voorganger van de molen Gabriel die nu nog bestaat. De Dorseveense molen werd in 1635 gesloopt waarna de eerste molen of Gabriel werd gebouwd.

Molendatabase nr. 7336

WDM067 Stichts-Ankeveense molen (bestaand)

Deze molen uit 1632 aan het Ankeveensepad in Nederhorst den Berg bemaalde de Stichts-Ankeveense polder.

Molendatabase nr. 684

WDM071 Molen bij Hinderdam

Deze molen staat afgebeeld in het kaartboek van Rijnland uit 1746. Over de molen is niets bekend, maar het zal een poldermolen zijn geweest.

Niet opgenomen in de molendatabase

WDM044 Fort Kijkuit

Ook wel Redoute op de Kortenhoefse Zuwe. Het fort werd gebouwd als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het werd gebouwd in 1844 en

aangepast in 1880. In 1886 is een remise toegevoegd die later ook weer is gesloopt. In 1933 is het fort nog voorzien van een geheel stalen front.

- WDM045 Fort Spion
Ook een onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het fort werd aangelegd tussen 1845 en 1847, en aangepast in 1879/1880. Voor de Tweede Wereldoorlog werd het fort versterkt met een kazemat.
- WDM046 Buitenplaats Swaenenburgh ('s-Graveland)
In 1634 gebouwd door Cornelis Davelaar. Wisselde in de loop van zijn bestaan diverse malen van eigenaar en omvat nu naast het huis: enkele garages, een tuinmanswoning, een verhuurde portierswoning en twee tuinhuizen.
- WDM047 Buitenplaats Schaep en Burgh ('s-Graveland)
In 1634 werden hier een hofstede, schuren, stallen en hooibergen gebouwd door Abel Matthijszoon Burgh. De naam Schaep was afkomstig van zijn neef en erfgenaam Gerard Simonszoon Schaep. Waarschijnlijk werd het landgoed in 1672/1673 door de Fransen verwoest, waarna het werd herbouwd. Het huidige huis stamt waarschijnlijk uit de periode rond 1725. De parkaanleg van het goed is in 1818 door J.D. Zoicher ontworpen.
- WDM048 Buitenplaats Boekesteyn ('s-Graveland)
Eerste eigenaar (vanaf 1634) was Benedictus Schaeck. Oorspronkelijk bezat het buiten een formele tuinaanleg met moestuinen en een boomgaard. Het landschapspark is aangelegd in de periode 1811-1830. Het huidige gebouw dateert van het begin van de 18^e eeuw en werd in 1915 grondig verbouwd en uitgebreid.
- WDM049 Buitenplaats Sperwershof ('s-Graveland)
Adriaan Dircksz. Sperwer kocht in 1636 de grond waarop Sperwershof ontstond. Het is onbekend wanneer de eerste hofstede hier werd gebouwd. In 1880 werd het oude huis vervangen door een nieuw gebouw, dat op zijn beurt in 1951 werd gesloopt.
- WDM050 Buitenplaats Spanderswoud ('s-Graveland)
Hier werd in elk geval voor 1723 een hofstede gebouwd. Het oude huis werd omstreeks 1860 vervangen door het huidige gebouw.
- WDM051 Buitenplaats Hilverbeek ('s-Graveland)
Eerste eigenaar van het landgoed (vanaf 1634) was Anthonis Oetgens van Waveren. Op de plaats van het huidige landhuis bouwde hij een hofstede. In 1724 wordt het terrein gekocht door Hendrik Bicker, hij is waarschijnlijk de bouwer van het huidige landhuis.

- WDM052 Buitenplaats Spiegelrust ('s-Graveland)
Anthonis Oetgens van Waveren was ook de eerste eigenaar van de buitenplaats Spiegelrust, die hij vernoemde naar zijn vrouw Anna Spiegel. Het huis werd rond 1640 gebouwd, in 1808 liet Hendrik Muijman het huis afbreken. Sinds die tijd is het terrein onbebouwd.
- WDM053 Buitenplaats Land en Bosch ('s-Graveland)
Oorspronkelijk heette deze buitenplaats 'Land en Bosch Sigt'. De buitenplaats werd gesticht in 1782, het huidige hoofdgebouw werd aan het begin van de 20^e eeuw neergezet.
- WDM054 Buitenplaats Jagtlust ('s-Graveland)
Deze buitenplaats werd tegen het einde van de 18^e eeuw gesticht. De huidige bebouwing bestaat uit een landhuis, een houten speelhuisje, een koetshuis, een theekoepel, een duiventoren en een boerderij.
- WDM055 Buitenplaats Schoonoord ('s-Graveland)
Op deze plaats liet Daniel van Hogendorp mogelijk al voor 1657 een hofstede bouwen, hij was niet de eerste eigenaar van deze kavels in 's-Graveland. Tussen 1755 en 1759 wordt het herenhuis Schoonoord gebouwd door Jan Schoonhoven. Aan het begin van de 20^e eeuw wordt het huis ingrijpend verbouwd.
- WDM056 Buitenplaats Trompenburgh ('s-Graveland)
De kavel waarop nu Trompenburgh staat, kavel 20, kwam in 1625 in handen van Andries Bicker, burgemeester van Amsterdam. Pas in 1654 werd er een landhuis gebouwd door Joan van Hellemond: " Hoge Dreuvik". Vlootvoogd Cornelis Tromp trouwde in 1667 met de toenmalige eigenaresse van het landgoed Margaretha van Raephorst, weduwe van Joan van Hellemond. Het huis werd in 1673 door de Fransen verwoest, waarna Tromp het huidige huis liet bouwen, toen onder de naam Syllisburg. Het huis wordt omgeven door een gracht.
- WDM057 Buitenplaats Gooilust ('s-Graveland)
In 1657 stond hier vermoedelijk een boerderij met zomerverblijf voor de eigenaar (op dat moment was dat Jacob Bicker). Rond 1726 was er waarschijnlijk ook een tuinhuisje op het terrein aanwezig. Gedurende de 18^e eeuw kreeg het landgoed tweemaal een nieuwe naam. In 1741 werd het 'Rondombedrogen' gedoopt, in 1762 werd de naam veranderd in Gooilust. In de 1778-1786 bouwde Gerrit Corver-Hoof het huidige huis. In het begin van de 19^e eeuw werd de parkaanleg bij het huis ontworpen door Zocher jr.

- WDM058 Buitenplaats Stilhorn (Nederhorst den Berg)
 Voor 1691 was op het terrein al een hofstede aanwezig, in de loop der tijd werden de bezittingen uitgebreid. In 1778 is sprake van een boerenhofstede met landerijen en een herenhuis. Hofstede en herenhuis werden los van elkaar verkocht, het herenhuis werd toen enige tijd als herberg gebruikt. Het is onduidelijk wanneer het herenhuis is verdwenen. Het terrein is nu grotendeels in gebruik als weiland, een deel is beplant met bomen en er staat wat moderne bebouwing.
- WDM059 Buitenplaats Berestein ('s-Graveland)
 In 1692 bestond deze buitenplaats uit een hofstede met aangebouwde boerderij. Ze werden gebouwd door Claes Listingh. Later stond deze hofstede bekend onder de naam Berestein. Ook een bijbehorend tuinhuis dateert waarschijnlijk uit de 17^e eeuw. De sloop van de gebouwen vond plaats in 1846/1847. Het terrein is nu in gebruik als weiland.
- WDM060 Buitenplaats Bouwzicht ('s-Graveland)
 Voordat hier aan het einde van de 17^e of aan het begin van de 18^e eeuw de hofstede Bouwzicht werd gebouwd, stond hier vanaf 1657 een boerderij. Aan het einde van de 19^e eeuw werd de hofstede gesloopt, op de fundamenten ervan werd weer een boerderij gebouwd.
- WDM061 Buitenplaats 's-Gravenhoek/Codde's plaets ('s-Graveland)
 In 1641 kocht Maerten Codde de grond waarop hij vrij snel daarna de hofstede 'Codde's plaets' liet bouwen. Het is onbekend wanneer deze hofstede werd afgebroken.
- WDM062 Buitenplaats Damvecht (Nederhorst den Berg)
 Rond 1731 gebouwd: de herberg 'Het vergulde vliegende hart' werd afgebroken om plaats te maken voor de buitenplaats Damvecht. In 1827 wordt de pand geveild en vervolgens afgebroken.
 Buitenplaats niet opgenomen op beleidskaart, exacte locatie niet te achterhalen.
- WDM063 Buitenplaats Huys Brambergen ('s-Graveland)
 Werd in de 17^e eeuw gebouwd als een soort boerderij met een opkamer als herenverblijf. Waarschijnlijk werd de oorspronkelijke woning aan het begin van de 19^e eeuw vervangen door het huidige stenen boerderijgebouw.
- WDM064 Buitenplaats Groenlust ('s-Graveland)
 Al in 1657 stond hier een boerenhuisje met 'eenige commoditeyt voor den eygenaar'. Waarschijnlijk is deze oorspronkelijk hofstede tussen 1708 en 1725 verdwenen. In elk geval voor 1755 werd er een 'huymanswoning' met barg, schuur, stal en koetshuis gebouwd. Tussen 1755 en 1761 werd daaraan

een herenhuis toegevoegd met de naam Rondom Welgevallen. Aan het einde van de 18^e eeuw veranderde de naam in Groenlust. Tijdens de Pruisische inval van 1787 werd de buitenplaats geplunderd. In de 19^e eeuw raakte het huis in verval en tegenwoordig is de buitenplaats nagenoeg verdwenen.

- WDM065 Buitenplaats Nieuwerhoek ('s-Graveland)
Weinig bekende buitenplaats die staat aangeduid op diverse kaarten uit de 18^e eeuw, direct ten zuiden van de Beresteinse weg. Was in elk geval voor 1708 voorzien van een woning. Verdwenen rond het midden van de 19^e eeuw.
- WDM066 Buitenplaats Veld en Akker ('s-Graveland)
Weinig bekende buitenplaats die staat aangeduid op diverse kaarten uit de 18^e eeuw, direct ten noorden van de Beresteinse weg. Was in elk geval voor 1708 voorzien van een woning. Al in 1769 werd Veld en Akker gesloopt. De siertuin ging deel uitmaken van Berestein.
- WDM068 Breukeleveen
Dit is mogelijk het middeleeuwse bewoningslint van Breukeleveen. Archeologisch gezien is er niets over bekend.
- WDM069 Historische kern Hinderdam
Dit dorpje bestond waarschijnlijk al in de Middeleeuwen en is gebouwd bij de dam in de Vecht. Later werd daar de Hinderdammer schans aangelegd. Op oude kaarten, zoals het Kaartenboek van Rijnland uit 1746, staat de bewoningskern aangegeven.
- WDM070 Historische kern Overmeer
Nederhorst den Berg heeft een vroegmiddeleeuwse oorsprong. Uit historische bronnen weten we dat er de nederzetting Overmeer lag. De Stichting Naerdincklant³ heeft vondsten aangetroffen op de plaats van de nieuwbouwwijk Venenburg (vernoemd naar een groepje boerderijen dat bekend is van oude kaarten) ter hoogte van Overmeer. Uit dat onderzoek zijn allerlei archeologische vondsten aangetroffen. De begrenzing van de historische kern is gebaseerd op oude kaarten.

³ Zie www.naerdincklant.nl.

Archeologische gebiedsbeschrijvingen: een instrument voor beleid

Toelichting

Wijdmeren is in het bezit van gebieden waarbinnen bijzondere archeologische waarden aangetoond zijn. Bij nieuwe ontwikkelingen is in de gebieden waar archeologisch waardevolle zaken in de ondergrond aanwezig zijn, is verkennend archeologisch prospectieonderzoek vereist. De gemeente voert hiervoor een beleid dat in eerste instantie gericht is op behoud, van waardevolle elementen en structuren.

Bij het overige grondgebied van de gemeente wordt een beleid gevoerd waarbij de omvang van de bodemverstorende activiteit bepalend is. Dit betekent dat slechts bij werkzaamheden die een bepaalde maat te boven gaan rekening hoeft te worden gehouden met archeologische waarden. Daarbij wordt een indeling gehanteerd in verschillende categorieën "Archeologisch waardevol gebied", elk met eigen criteria van vrijstelling. Beneden de in de criteria genoemde omvang hoeft met archeologische waarden geen rekening te worden gehouden. Binnen de gemeente Wijdmeren is één archeologievrij gebied vastgesteld. Het is niet uitgesloten dat voortschrijdend inzicht in de toekomst tot het instellen van meer van dergelijke gebieden kan leiden.

Het gemeentebestuur geeft door middel van regimes aan welk niveau van het archeologiebeleid in een bepaald gebied als 'redelijk' kan worden beschouwd. De regimes komen tot stand op basis van de bekende archeologische waarden, de kennis van de geschiedenis en de eventuele recente bodemverstoringen. Gezamenlijk leiden deze gegevens tot een verwachting met betrekking tot het aantreffen van archeologische sporen in de bodem. Deze verwachting is op basis van ervaring omgezet in regimes met de bijbehorende criteria. Indien een bouwplan kleiner is dan de voor het gebied aangegeven criteria, is geen afweging van het archeologisch belang noodzakelijk.

Categorie	Rekening houden met archeologie bij:
Eerste	alle grondroerende werkzaamheden
Tweede	plannen van 50 m ² en groter en grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm beneden maaiveld
Derde	plannen van 100 m ² en groter en grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm beneden maaiveld
Vierde	plannen van 500 m ² en groter en grondroerende werkzaamheden dieper dan 40 cm beneden maaiveld
Vijfde	plannen van 2500 m ² en groter en grondroerende werkzaamheden dieper dan 40 cm beneden maaiveld
Zesde	Geen regime

Rijksmonument

Kasteel Sypesteyn (WDM001)

Kasteel/hofstede uit de late Middeleeuwen. Onderzoek in de 20^e eeuw heeft goed geconserveerde archeologische sporen aangetoond.

Waardebepaling

De nog aanwezige sporen kunnen meer informatie opleveren over de diverse bouwfases van het kasteel. Het kasteel is beschermd als archeologisch rijksmonument (AMK-nummer 872).

Regime

Voor alle ingrepen van de bodem is een vergunning van de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed noodzakelijk.

Categorie 1

Slotlaan, kasteel Nederhorst (WDM002)

Locatie van het 13^e eeuwse kasteel Nederhorst. Er is nog geen archeologisch onderzoek verricht op dit terrein.

Waardebepaling

De te verwachten archeologische sporen kunnen een bijdrage leveren aan de bouwgeschiedenis van het kasteel. Deze locatie is archeologisch van zeer hoge waarde volgens de AMK.

Kerkstraat, Willibrordkerk (WDM003)

De Willibrordkerk in Nederhorst den Berg is een van de oudste kerken van West-Nederland. Op deze locatie stond vanaf het midden van de 9^e eeuw een houten kerk. In de 13^e eeuw is een kleine, Romaanse tufstenen kerk gebouwd. Deze werd in de 16^e eeuw uitgebreid. Er is nog geen archeologisch onderzoek verricht op dit terrein.

Waardebepaling

De te verwachten archeologische sporen kunnen een bijdrage leveren aan de bouwgeschiedenis en de houten voorganger van de huidige kerk. Tevens kunnen sporen van menselijke begravingen verwacht worden. Deze locatie is archeologisch van zeer hoge waarde volgens de AMK.

Regime van de eerste categorie

Op deze terreinen is een bijzonder regime van kracht vanwege verwachte aanwezigheid van belangwekkende archeologische resten op een relatief klein oppervlakte. Het regime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij de terreinen als waardevol gebied van de eerste categorie wordt aangegeven: rekening houden met archeologie bij alle bodemroerende werkzaamheden.

Categorie 2

Molenplaatsen (WDM018 t/m WDM043 en WDM067 en WDM071)

Op een aantal specifieke plaatsen in de gemeente Wijdmeren hebben poldermolens gestaan. Op dit moment staan er nog vier. Daarnaast zijn ook uit onderzoek van onder andere historische kaarten in het kader van deze nota nog 23 plaatsen aangetroffen waarop in het verleden molens hebben gestaan. De molens in de gemeente Wijdmeren zijn onder te verdelen in drie soorten:

- Polderwindmolens, die werden gebruikt voor de droogmaling van polders. Het water werd dan geloosd op boezemwateren.
- Korenmolens, die gebruikt werden bij de bemaling van graan.
- Overige molens, meestal een soort industriemolen, die gebruikt werd voor specifieke taken, zoals die van grutmolen.

Waardebepaling

De molenplaatsen die bekend zijn van historische kaarten zijn ook op de Beleidskaart Archeologie geplaatst. Op deze plaatsen kunnen zich in de bodem, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten bevinden. Deze zullen voornamelijk bestaan uit fundamente van molens, sluizen en bijgebouwtjes, voormalige waterlopen, kaden, gereedschappen en gebruiksvoorwerpen. Zij leveren met name informatie over bouw, constructie en ontwikkeling van waterpeilbeheer en windtechnologie uit vroege perioden en over het dagelijks leven van de molenaar en zijn gezin.

Regime van de tweede categorie

Op deze terreinen is een bijzonder regime van kracht vanwege verwachte aanwezigheid van belangwekkende archeologische resten op een relatief klein oppervlakte. Het regime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij de terreinen als waardevol gebied van de tweede categorie worden aangegeven: rekening houden met archeologie vanaf planomvang van 50 m².

Categorie 3

Historische kernen (WDM004 t/ WDM009 en WDM068, WDM069, WDM070)

De historische bewoningskernen van de gemeente Wijdmeren zijn vanaf de Vroege Middeleeuwen ontstaan. Nederhorst den Berg is de oudste kern en ontstond al in de 9^e eeuw. 's-Graveland is het meest recent ontstaan: in de vroege 17^e eeuw. De overige historische kernen (Ankeveen, Kortenhoef, Oud-Loosdrecht en Nieuw-Loosdrecht en de verdwenen kernen Breukeleveen (bewoningslint), Hinderdam en Overmeer) die in de Middeleeuwen zijn ontstaan.

Waardebepaling

De te verwachten archeologische sporen kunnen een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van de dorpen, met name waar de bodem nog niet zo sterk verstoord is. De archeologische resten kunnen onder andere informatie leveren over bouwwijzen en materiele cultuur van de bewoners van de dorpen. De historische kernen zijn archeologisch van hoge waarde volgens de AMK (AMK-nummer 14595)

Versterkingen (WDM010 en WDM011, WDM044 en WDM045)

Binnen de gemeentegrenzen bevinden zich een drietal forten van de (Nieuwe) Hollandse Waterlinie. Fort Hinderdam speelde een cruciale rol in de verdediging van Holland in de 17^e eeuw. Fort Spion en Fort Kijkuit werden in de 19^e eeuw aangelegd als onderdeel van de vernieuwing van de inundatielinie.

Waardebepaling

De te verwachten archeologische sporen kunnen een bijdrage leveren aan de ontwikkelingsgeschiedenis van de defensieve linies in de regio. Het fort Hinderdam is archeologisch van waarde volgens de AMK.

Buitenplaatsen (WDM012, WDM046 t/m WDM061)

In de loop van de 16^e eeuw begonnen Amsterdamse kooplieden met de bouw van buitenplaatsen. Eerst langs de Vecht, later ook in 's-Graveland legden zij herenhuizen aan, voorzien van allerlei bijgebouwen en dikwijls met een mooie tuinaanleg. Economische malaise in de loop van de 18^e eeuw zorgde ervoor dat een aantal buitenplaatsen niet kon worden onderhouden en werd afgebroken. Andere konden wel worden behouden en hebben nu dikwijls een nieuwe bestemming.

Waardebepaling

De te verwachten archeologische sporen kunnen een bijdrage leveren aan de bouw- en bewoningsgeschiedenis van de buitenplaatsen, met name waar de bodem nog niet zo sterk verstoord is. De archeologische resten kunnen onder andere informatie leveren over bouwwijzen en materiele cultuur van de bewoners. De buitenplaats Petersburg is archeologisch van hoge waarde volgens de AMK.

Regime van de derde categorie

In deze gebieden is een bijzonder regime van kracht vanwege verwachte aanwezigheid van belangwekkende archeologische resten. Het regime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij deze zones als waardevol gebied van de derde categorie wordt aangegeven: rekening houden met archeologie vanaf planomvang vanaf 100 m².

Categorie 4

Bewoningslint (WDM013)

Mogelijk bewoningslint langs de restanten van een oude dijk ten zuiden van de Drecht. De oude dijk heeft als kadebegrenzing van een eerste ontginningsfase gediend, mogelijk werd er langs gewoond.

Waardebepaling

In deze zone zijn voornamelijk sporen van bewoning en ontginning en gebruik te verwachten vanaf de Middeleeuwen. Het is niet bekend in hoeverre de potentieel aanwezig archeologische waarden zijn aangetast door natuurlijke oorzaken of verving. Het terrein staat niet aangeduid op de AMK.

Oeverafzettingen van de Vecht (WDM014)

De zandige gronden die de Vecht langs zijn oevers heeft afgezet waren lange tijd het enige goed bewoonbare gebied te midden van een veenmoeras. De Vecht vormde zich rond 800 v. Chr. en werd door de Romeinen maar ook door de Vikingen gebruikt als scheepvaartroute. Langs de rivier ontstonden nederzettingen zoals Nederhorst den Berg.

Waardebepaling

In deze zone zijn sporen van bewoning en grondgebruik vanaf de IJzertijd te verwachten. Het is niet ondenkbaar dat delen van de potentieel aanwezig archeologische waarden zijn aangetast door moderne landbouwtechnieken of bebouwing. Deze zone staat niet aangeduid op de AMK.

Pleistocene zandgronden en opduikingen (WDM015)

Aan de oostelijk rand van de gemeente dagzomen de pleistocene zandgronden. Nabij Ankeveen en in de Horstermeer zijn er enkele pleistocene opduikingen.

Waardebepaling

In deze zone zijn voornamelijk sporen van bewoning en ontginning en gebruik te verwachten in de vroege Prehistorie (Paleolithicum-Neolithicum) maar ook uit latere periodes kunnen archeologische resten aanwezig zijn.

Ten oosten van 's-Graveland is een deel van het zandgebied afgegraven. Waarschijnlijk zijn hier de sporen uit eerdere periodes verstoord. Niettemin heeft ook dit gebied nog

archeologische waarde vanwege de mogelijk aanwezige sporen van de tuinaanleg van de 17^e eeuwse buitenplaatsen die hier hebben gelegen. Het terrein staat niet aangeduid op de AMK.

Regime van de vierde categorie

In deze gebieden is een bijzonder regime van kracht vanwege verwachte aanwezigheid van belangwekkende archeologische resten. Het regime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij deze zones als waardevol gebied van de derde categorie wordt aangegeven: rekening houden met archeologie vanaf planomvang vanaf 500 m².

Categorie 5

Veenpolders (WDM016)

In de veenpolders bestaat een geringe verwachting op het aantreffen van archeologische resten. Als er archeologische resten aanwezig zijn, zullen deze waarschijnlijk dateren uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. De archeologische resten zullen voornamelijk betrekking hebben op de ontginning van het veen en het gebruik van het ontgonnen veen voor agrarische activiteiten.

Waardebepaling

De archeologische verwachting voor het overig gebied is vrij laag, zodat alleen bij grootschalige ontwikkelingen de noodzaak bestaat nader archeologisch onderzoek uit te voeren. Het gebied staat niet aangeduid op de AMK.

Regime

In het overig gebied is een regime van kracht vanwege verwachte aanwezigheid van archeologische resten. Het regime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij het gebied als zone van de vierde categorie worden aangegeven: rekening houden met archeologie vanaf planomvang van 2500 m² en groter.

Zesde Categorie

Plassengebied en Horstermeerpolder (WDM017)

In dit gebied zijn de omstandigheden zodanig dat geen sprake (meer) kan zijn van een gespecificeerde archeologische verwachting. In het grootste deel van de Horstermeerpolder zijn de landschappelijke omstandigheden nooit gunstig geweest voor bewoning. De vervening heeft de sporen van de eerdere bewoning en ontginning van het gebied verwijderd. Een enkele keer wordt bij baggerwerkzaamheden wel een archeologische vondst gedaan, zoals bijvoorbeeld de vondst van een Middeleeuws zwaard in het oostelijk deel van de Tweede Plas van de Loosdrechtse plassen.

Waardebepaling

De archeologische verwachting voor het overig gebied van Wijdmeren is zeer laag.

Regime

In het overig gebied is geen specifiek regime van kracht vanwege verwachte aanwezigheid van archeologische resten. Wel is het aan te raden bij grootschalige baggerwerkzaamheden in de veenplassen de uitvoerder attent te maken op de vondstmeldingsplicht. Dit houdt in dat archeologische vondsten gemeld moeten worden aan het provinciaal depot voor bodemvondsten. Het melden van vondsten heeft geen gevolgen voor de uitvoer van de werkzaamheden.

Samenvattend overzicht van archeologieregimes en archeologiecriteria

De regimes zijn:

Archeologisch Rijksmonument
 Provinciaal Monument

De bijbehorende criteria zijn:

ministeriële monumentenvergunning
 provinciale monumentenvergunning

Archeologisch waardevol gebied:

Eerste categorie	meer dan 0 m ²
Tweede categorie	meer dan 50 m ²
Derde categorie	meer dan 100 m ²
Vierde categorie	meer dan 500 m ²
Vijfde categorie	meer dan 2500 m ²
Zesde categorie	Geen regime

Rijksmonument

WDM001 Kasteel Sypesteyn

Provinciaal monument

Niet aanwezig in Wijdmeren.

Archeologisch waardevol gebied van de eerste categorie alle bodemroering

WDM002 Slotlaan, Kasteel Nederhorst
 WDN003 Kerkerrein Willibrordkerk Nederhorst

Archeologisch waardevol gebied van de tweede categorie plan groter dan 50 m²

WDM 018 Korenmolen
 WDM019 Hollandsche molen (voorganger)
 WDM020 Stichts-Ankeveensche Watermolen (voorganger)
 WDM021 De Oudstrijder

WDM022	Eerste molen van Breukeleveen
WDM023	Tweede molen van Breukeleveen
WDM024	De Lelie
WDM025	Grongse molen
WDM026	Polder Kortenhoef, Achterste molen
WDM027	Polder Kortenhoef, De Kortenhoefsche Achtkant
WDM028	De Grutterij
WDM029	De Blijk
WDM030	De Zwaan
WDM031	De Horn
WDM032	Horstermeer (1)
WDM033	Horstermeer (2)
WDM034	Horstermeer (3)
WDM035	Horstermeer (4)
WDM036	De Kuijer
WDM037	De Prutter
WDM038	De Overmeersemolen
WDM039	De Spiegel
WDM040	Stichts-Ankeveensch Watermolen
WDM041	De Haas
WDM042	Nieuwe Polder
WDM043	Dorsseveensche molen
WDM067	Stichts-Ankeveense molen (bestand)
WDM071	Molen bij Hinderdam

**Archeologisch waardevol gebied van de derde categorie
plan groter dan 100 m²**

WDM004	Historische kern Oud-Loosdrecht
WDM005	Historische kern Nieuw-Loosdrecht
WDM006	Historische kern Kortenhoef
WDM007	Historische kern Ankeveen
WDM008	Historische kern Nederhorst den Berg
WDM009	Historische kern 's-Graveland
WDM010	Fort Hinderdam
WDM011	Fort Hinderdam
WDM012	Buitenplaats Petersburg (Nederhorst den Berg)
WDM044	Fort Kijkuit
WDM045	Fort Spion
WDM046	Buitenplaats Swaenenburgh ('s-Graveland)
WDM047	Buitenplaats Schaep en Burgh ('s-Graveland)
WDM048	Buitenplaats Boekesteyn ('s-Graveland)
WDM049	Buitenplaats Sperwershof ('s-Graveland)
WDM050	Buitenplaats Spanderswoud ('s-Graveland)

WDM051	Buitenplaats Hilverbeek ('s-Graveland)
WDM052	Buitenplaats Spiegelrust ('s-Graveland)
WDM053	Buitenplaats Land en Bosch ('s-Graveland)
WDM054	Buitenplaats Jagtlust ('s-Graveland)
WDM055	Buitenplaats Schonoord ('s-Graveland)
WDM056	Buitenplaats Trompenburgh ('s-Graveland)
WDM057	Buitenplaats Gooilust ('s-Graveland)
WDM058	Buitenplaats Stilhorn (Nederhorst den Berg)
WDM059	Buitenplaats Berestein ('s-Graveland)
WDM060	Buitenplaats Bouwzicht ('s-Graveland)
WDM061	Buitenplaats 's-Gravenhoek/Codde's Plaets ('s-Graveland)
WDM062	vervalt
WDM063	Huys Brambergen ('s-Graveland)
WDM064	Buitenplaats Groenlust ('s-Graveland)
WDM065	Buitenplaats Nieuwerhoek ('s-Graveland)
WDM066	Buitenplaats Veld en Akker ('s-Graveland)
WDM068	Historische kern Breukeleveen (bewoningslint)
WDM069	Historische kern Hinderdam
WDM070	Historische kern Overmeer

**Archeologisch waardevol gebied van de vierde categorie
plan groter dan 500 m2**

WDM013	Bewoningslint
WDM014	Oeverafzettingen van de Vecht
WDM015	Pleistocene ondergrond en opduikingen

**Archeologisch waardevol gebied van de vijfde categorie
plan groter dan 2500 m2**

WDM016	Veenpolders
--------	-------------

Gebied van de zesde categorie, geen regime

WDM017	Plassengebied en Horstermeer
--------	------------------------------

Archeologische Monumentenzorgcyclus

Archeologisch vooronderzoek

De eerste stap in het archeologisch onderzoekstraject is doorgaans een archeologisch bureauonderzoek. Op basis van literatuuronderzoek (boeken, ARCHIS, historische kaarten etc.) wordt de gespecificeerde archeologische verwachting voor het betreffende plangebied opgesteld en kan worden aangegeven in welke mate de (mogelijk) aanwezige waarden door de planrealisatie schade zullen lijden. Op grond daarvan wordt in het rapport een advies voor eventuele vervolgstappen geformuleerd: verder archeologisch onderzoek of géén verder archeologisch onderzoek.

Het vervolgonderzoek zal in eerste instantie vrijwel altijd bestaan uit een inventariserend veldonderzoek. Het doel hiervan is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting uit het bureauonderzoek. In de verkennende fase worden kansrijke archeologische zones in het plangebied geselecteerd voor de volgende fase. In de praktijk wordt de verkennende fase regelmatig gecombineerd met een bureauonderzoek of wordt zelfs helemaal overgeslagen. Tijdens de karterende fase wordt het terrein systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische restanten. Het verkennende en karterende onderzoek wordt vrijwel altijd uitgevoerd door middel van grondboringen, maar ook 'remote sensing' methodes als grondradar of weerstandsonderzoek kunnen gebruikt worden. Uit de verkennende en karterende fase van het inventariserend veldonderzoek kan blijken dat ter plaatse van het plangebied geen archeologische waarden aanwezig zijn. In dat geval besluit de gemeente dat de ruimtelijke plannen vanuit archeologisch oogpunt zonder enige beperking doorgang kunnen vinden.

Indien tijdens inventariserend veldonderzoek een archeologische vindplaats wordt aangetroffen, dan richt de laatste fase van het inventariserend veldonderzoek zich op de waardering van de betreffende vindplaats. De waardering van een vindplaats gebeurt door middel van proefsleuvenonderzoek en leidt tot een selectieadvies. Het selectieadvies is een archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Op basis van het selectieadvies neemt de gemeente een selectiebesluit.

Selectiebesluit

In het selectiebesluit wordt door de gemeente gemotiveerd aangegeven wat er met de aangetroffen archeologische waarden in het plangebied dient te gebeuren. Daarbij wordt in eerste instantie gestreefd naar behoud in de bodem van een behoudswaardige vindplaats. Eventueel noodzakelijke beheersmaatregelen voor het optimale behoud ervan wordt bij dit streven in overweging genomen en zonodig in de planontwikkeling en -uitwerking meegenomen. Dat kan door bijvoorbeeld de bouwplannen zodanig aan te passen, dat de archeologische vindplaats niet wordt aangetast. Indien behoud in de bodem (behoud *in situ*) naar het oordeel van de gemeente niet mogelijk is, zorgt zij ervoor dat het archeologisch vooronderzoek wordt voortgezet in de vorm van een opgraving. Het doel van opgraven is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee

informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden (behoud *ex situ*).

Een selectiebesluit kan echter ook negatief uitvallen, wat betekent dat de vindplaats naar het oordeel van de gemeente niet behoudswaardig is. Daarbij wordt besloten dat de aanwezige archeologische waarden ongedocumenteerd verloren mogen gaan.

Archeologische begeleiding

Archeologische begeleiding is een vorm van archeologische veldonderzoek dat wordt uitgevoerd tijdens de uitvoering van een niet-archeologische bodemversturende activiteit (bijv. sloop van ondergrondse bouwdelen, bodemsanering etc.). Archeologische begeleiding kan worden uitgevoerd als inventariserend veldonderzoek maar ook als documenterend onderzoek. Een archeologische begeleiding wordt altijd voorafgegaan door in elk geval een bureauonderzoek. Het advies tot het uitvoeren van archeologisch begeleiding mag alleen worden gegeven als het archeologische voortraject onvoldoende informatie heeft opgeleverd om tot een betrouwbare waardering van de vindplaats te komen of in situaties waarin het onmogelijk is om andere vormen van inventariserend veldonderzoek uit te voeren.

Programma van Eisen

Een waarderend inventariserend vooronderzoek (proefsleuvenonderzoek of archeologische begeleiding) of opgraving behoort volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) te worden uitgevoerd op basis van een Programma van Eisen (PvE). In het PvE worden de voorwaarden en eisen ten aanzien van de inhoudelijke vraagstelling (*wat* er moet worden onderzocht) en de praktische uitvoering (*hoe* het moet worden onderzocht) geformuleerd. Het PvE dient opgesteld te worden door een daartoe bekwaam seniorarcheoloog. Ook de rol van de bevoegde overheid wordt in het PvE beschreven. Onder andere wordt opgenomen dat de bevoegde overheid moet instemmen met het evaluatieverslag en het eindrapport van het veldonderzoek. Een PvE moet worden goedgekeurd door de bevoegde overheid.

Plan van Aanpak

Er zijn twee soorten "Plan van Aanpak" (PvA). Het eerste is een PvA voor het archeologisch veldonderzoek waarvoor geen PvE vereist, dat wil zeggen voor inventariserend veldonderzoek in de verkennende of kartende fase. Het PvA is een concrete planning van het veldwerk en een beschrijving van de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd. Het PvA bevat een beredeneerde keuze van toe te passen methodiek(en).

Voor onderzoeken waarvoor een PvE verplicht is wordt ook een PvA gemaakt, de tweede soort. Dit PvA wordt in het veld gebruikt als handleiding voor het onderzoek en is voornamelijk een uitwerking van de praktische uitvoering van het onderzoek. Het PvA wordt opgesteld door de uitvoerder van het veldonderzoek. De KNA stelt niet de eis dat het PvA door de bevoegde overheid moet worden goedgekeurd.

Begripsbepalingen

Archeologie: historische wetenschap die zich ten doel stelt inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen uit het verleden door middel van het systematisch opsporen en interpreteren van materiële overblijfselen die in of boven de grond bewaard zijn gebleven.

Archeologisch erfgoed: alle overblijfselen, voorwerpen en andere sporen van de mens uit het verleden, in en op de bodem waarvan het behoud en de bestudering relevante archeologische kennis oplevert. Hiertoe behoren in principe resten van bouwwerken, gebouwencomplexen, aangelegde terreinen, roerende zaken, monumenten van andere aard, evenals hun context, zowel op het land als onder water.

ARCHIS: landelijk archeologisch informatiesysteem dat wordt beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

Begeleiding: de registratie van vondst- en spoorgegevens van een vindplaats, zonder dat daarbij sprake is van het aanleggen van sleuven of putten, uitgevoerd tijdens bodemversturende activiteiten die om niet-archeologische redenen plaatsvinden en waar gegronde redenen zijn om aan te nemen dat archeologische waarden aanwezig zouden kunnen zijn; tijdens deze werkzaamheden mogen de grondsporen niet worden uitgegraven, want dan is er sprake van een opgraving.

Bevoegde overheid: de overheid die besluiten neemt over de selectie van behoudenswaardige monumenten, die PvE's voor archeologische werkzaamheden laat opstellen en goedkeurt en die rapportages beoordeelt; vanwege de samenhang tussen archeologie en ruimtelijke ordening is dat meestal de gemeente.

Bodemarchief: dat deel van het archeologisch erfgoed dat zich beneden het maaiveld bevindt.

Bureauonderzoek: het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omfattende de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit daarvan.

Cultuurhistorie: onderzoekt de menselijke samenleving uit het verleden aan de hand van fysieke verschijnselen in het landschap (historisch bouwkundige waarden, historisch geografische waarden, archeologische waarden).

Cultuurhistorische Waardenkaart: kaart van de provincie Noord-Holland waarop de waardevolle archeologische, historisch geografische en historisch (steden)bouwkundige elementen zijn aangeduid. Deze kaart is geen beleidskaart maar signaleert en informeert en

is bedoeld als bron van inspiratie in de ruimtelijke ontwikkeling. De kaart is per definitie incompleet.

Directievoering: aansturen van wegens planontwikkeling noodzakelijk archeologisch veldwerk, waarbij de kaders van tijd, geld en archeologische kwaliteit worden bewaakt.

Historische geografie: historische wetenschap die de wijze bestudeert waarop het cultuurlandschap in de loop van de tijd is ontstaan en zich heeft ontwikkeld, via analyse van de hiervoor kenmerkende bestanddelen in hun ruimtelijke samenhang.

Historische (steden)bouwkunde: betreft twee onderdelen: architectuurgeschiedenis en bouwhistorie.

Inventariserend veldonderzoek (IVO): door middel van waarnemingen in het veld verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting gebaseerd op het bureauonderzoek.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA): in de archeologische beroepsgroep geldende normen en kwaliteitseisen voor uitvoeringswerkzaamheden, zoals door het College voor de Archeologische Kwaliteit vastgelegd in een handboek.

Opgraven/Opgraving: de ontsluiting van een vindplaats met als doel de informatie te verzamelen en vast te leggen die nodig is voor het beantwoorden van de in het Programma van Eisen verwoorde onderzoeksvragen en het behalen van de onderzoeksdoelstellingen.

Proefonderzoek: opgraving van beperkte omvang op een of meerdere locaties binnen een vindplaats in de vorm van proefputten of proefsleuven om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging en dergelijke van de grondsporen, waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten.

Programma van Eisen (PvE): door een volgens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog op basis van het selectiebesluit opgestelde kennisgeving van de bevoegde overheid aan de initiatiefnemer, waarin probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats worden gegeven evenals formulering van de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk.

Selectiebesluit: een gemotiveerd besluit van de bevoegde overheid tot het al dan niet behouden van een bepaalde archeologische waarde, gebaseerd op een selectieadvies en leidend tot het al dan niet, of onder voorwaarden, verlenen van een vergunning.

Archeologische tijdschaal

Periode	Datering
Nieuwe Tijd	1500 – heden
Late Middeleeuwen	1050 – 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 – 1050 na Chr.
Romeinse Tijd	12 voor Chr. – 450 na Chr.
IJzertijd	800 – 12 voor Chr.
Bronstijd	2000 – 800 voor Chr.
Neolithicum	5300 – 2000 voor Chr.
Mesolithicum	8800 – 4900 voor Chr.
Paleolithicum	300000 – 8800 voor Chr.

Literatuurlijst

- Anoniem, 2007: Vondsten Nederhorst den Berg bij bouwlocatie Venenburg, in: *Woonbode*, volume 15 juni, pages 9,.
- *Atlas van Historische Topografische Kaarten Noord-Holland. Bladen van de Chromo-topografische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden schaal 1:25.000, 1894 - 1923*, Landsmeer, 2003.
- Bakker, H. de, en J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*.
- Berg, M.W. van den, 1993: *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50 000*.
- Bos, J.M. 1988: *Landinrichting en archeologie: het bodemarchief van waterland*. NAR 6. ROB.
- Brouwer, T. en Th. Hanou, 2003: *Archeologie en bestemmingsplannen. Juridisch-planologische mogelijkheden voor de bescherming van archeologische waarden*.
- College voor de Archeologische Kwaliteit, *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.1
- Cruysheer, A.T.E., 2009: Het zwaard van Loosdrecht, in: *Historische Kring Loosdrecht*, jrg. 36, nummer 166, pages 145-152, ISSN 1381-9496.
- Ginkel, E. van en A. Cruysheer, 2003: *Archeologie Leidraad 2: Archeologie Presenteren, Ervaringen, voorbeelden, adviezen en kosten*, Den Haag.
- *Grote Historische Provincie Atlas Noord-Holland 1849-1859* (Wolters-Noordhoff), 1992
- Groenewoudt, B.J., 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: Een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*, NAR 17.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2001: *Beleidsregels van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, dr. F. van der Ploeg, met betrekking tot de wijze waarop de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gebruik maakt van zijn bevoegdheid als bedoeld in artikel 39 van de Monumentenwet 1988 (Beleidsregels opgravingsbevoegdheid)*.
- Molenaar, S. & ir. G.H. de Boer, 2006: *Het Vechtplassengebied Provincie Noord-Holland. Een archeologische verwachtingskaart*. RAAP-RAPPORT 1282.
- Provincie Noord-Holland, Directie Beleid Sector Ruimtelijke Inrichting, 2006: *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*, Haarlem.
- Rappol, M. & C.M. Soonius (eds.), 1994: *In de Bodem van Noord-Holland. Geologie en Archeologie*.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2004 (29259), *Wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta (Wet op de archeologische monumentenzorg). Nota naar aanleiding van het verslag*.
- Wieberdink, G.L., 1989: *Historische Atlas van Noord-Holland. Chromotopografische kaart des Rijks 1:25.000*. Den Ijp.